

Az ember tragédiája

a Szegedi Szabadtéri Játékokon

Amióta egyáltalán szabadtéri színpadra került Madách alkotása, talán azóta jelentkezik az ellenérzés is: e filozófikus fogantatású, mélyen bölcséleti művet lehet-e, szabad-e ilyen keretek között bemutatni. Nem roppennek-e a pusztá légből a töprengő gondolatok, a reflektorok fénye, hangszórók harsogása nem vakítja, süketíti-e meg azt a derengő, suttogó intimiséget, amellyel a költő szólni akar közönségéhez. Bevallom, e sorok írójához

vetelményeit a remekmű gondolatosságával. Többnyire nem csupán keretbe foglalja a gondolatot, hanem röppályára indítja és megvilágítja, fényesre rajzolja útját.

Többnyire... Mert az is igaz, hogy nem mindenben sikerült a kétségtelenül helyes koncepciót véghezvinni — helyenként túlzásai, helyenként indokolatlan megkötöttségei miatt.

A kiszélesített, a környező épületeket is magukba olvasztó színpadképek méltó

ség különféle elemeinek hogyan vonják magukra a kelleténél jobban a figyelmet, az bizonyos értelemben már túl is nőtt az objektív értéktétel határain. A rendezés mindezzel együtt is helyes értelmezést tükröz. E megállapítás teljes igazsága azonban mégis inkább az egyes képek komponáltságára, eszméi kifejtésére vonatkozik, mint az előadás egészének vonulatára. Ne tagadjuk: láttunk már olyan Tragédia-rendezést, amelyben az átlagnéző számára közérthetőbb volt az egymást követő képek, korok egymásra felelése, ne féljünk Madáchnál sem azt mondani, dialektikája. A képek mostani átkötése (az alvó Ádám és Éva dublőz párjának megjelenítése a képek elején és végén) egyrészt nem is egészen eredeti, másrészt — tisztesség ne essék szólván — szájbarágós, mégis inkább csak a technikai színet kitöltését látszik szolgálni. Ebből fakadóan elhomályosul, sőt megtörik az az ívelés, amely az édenkerti ember útjának pályáját, küzdelmekkel, bukásokkal, rajongásokkal, újra nekifeszülésekkel, kiábrándulásokkal és hittel telítődésekkel vonul, mindig magasabbra törő, összefüggő útja. A darabot kevésbé ismerő néző a mostani megoldásban nehezebben ismeri fel ezt a láncolatot, a mű színpadi múltját ismerőknek pedig ezért tűnik úgy, mint ha a rendezés akaratlanul is a már túlhaladott történelmi képeskönyv felfogásnak adott volna helyet. Bár az is igaz, hogy egy-egy részlet, egy-egy jelenet színpadi megfogalmazása, romantikusabb hangvétele is ebbe az irányba mutat.

Nem hat talán közhelynek, ha a Tragédia bemutatása kapcsán arra kíváncsi emlékeztetni, hogy csak azokat a műveket nem takarta be századok pora, amelyeket az újabb és újabb korok emberei szívesen vettek kezükbe. A klasszikus alkotások mindenkor emberéhez szólnak. Ilyen Madách műve is. De színpadi mű, s ezért megjelenítésében, a közvetítő művészek megszólaltatásában mindenképpen keresni kell azokat a kibontakozó elemeket, kielvezhető csírákat, melyek a ma emberének érzés- és gondolatvilágában találnak termékeny talajra. Nem újrafeltalálásra, nem erőltetett aktualizálásra gondolok, sokkal inkább felfogásbeli és hangvételbeli probléma ez. A mostani előadásban kétségtelenül vannak ilyen törekvések, bár kissé diszsonánsan.

A diszsonancia tulajdonképpen abból adódik, hogy a három főhős friss színekkel felfestett figurája képviseli leginkább ezt a közelállási szándékot napjaink világához, de a közeg, amelyben mozognak, már kevésbé. (Beható elemzését érdemelné, hogy vajon a rendező figyelmét kerülte el, vagy a nagy számban szerepeltetett buzdó, de nem eléggé kiforrott, a finomságokra alig érzékeny színművészeti főiskolás szerepeltetésében rejlik-e az ok.)

A legfinomabb, ugyanakkor intellektuális eszközökkel Gábor Miklós teremtette meg figuráját úgy, hogy szinte kézzelfoghatóan konkrét jelensége legyen napi életünknek. A minden lelkesedést, a testi-lelki bukásokkal járó küzdelést cinikus kajánsággal szemlélő Luciferje, miközben pontosan fedte e figura lényegét, úgy vonult végig a történelmi korokon, hogy a néző mégis szinte mai, személyes ismerőset látta benne. A konvencionális hajszálynira sem érintette, s olyan merőben új felfogást mert és tudott nyújtani, amely a mű szellemében gyökerezett, ezt a szellemet szolgálta a ma embere számára legvilágosabb megfogalmazásban, megjelenítésben. Nem túlzás: az ideai szegedi Tragédia legeredőbb alakítása, amely

a legjobb értelemben tesz hozzá a műhöz.

Ádám és Éva alakjában is tagadhatatlanul érződnek hasonló törekvések. A rendezői bizalom nem esett érdemtelenségre: Nagy Attila eszméileg tisztázott felfogásban vitte fel Ádámját a madáchi építmenny csúcsaira. Rokonszenves, megragadó és az ember meg-megújuló küzdelmét, lelkesültségét, hitét értékes színészi teljesítménnyel demonstráló alakítása, még akkor is, ha helyenként a konvencionálisabb Ádám-felfogás reminiscenciái érződnek rajta.

Sokszínű és következetes felépítésű Ruttkai Éva figurája is. Szép szövegmondása, meleg, asszonyos Éva-formálása, klasszikus érettségű játéka valóban élményt adó. Egészében mintha hiányoznék ugyan belőle a kisszerűségek, a bukások felett is tisztán, előremutatón lebegő eszméiség kivetítése, de bőségesen kárpótol ezért az a maga körüli közvetlen, szinte eszköztelen atmoszférateremtés, mellyel az örök Évában érezhetően napjaink asszonyát akarja megjeleníteni.

A számos szerepben megjelenő Bessenyei Ferenc minden figurája a tömegszokott, nemcsak szép orgánus, de egyéniségű, tipust teremtő alakban került színpadra. Az ismert népes szereplőgárdából Miklósy György találó figuráit, Békés Itala remekbe sikerült epizódjait, Kovács János, Szabó Kálmán, Szénási Ernő, Pagonyi Nándor, Sarlai Imrét, Rajna Mária, Kerpely Juditot, Károlyi Istvánt említjük meg az előadás egy-egy találó pillanatait.

Az ideai bemutató újdonsága volt Vaszty Viktor kísértő zenéje, amely nemcsak a korhangulatot, hanem a mű gondolatosságát is szerencsésen szolgálta. Az ideai díszletmegoldás bővebb kifejtését is érdemelné, hiszen mondhajuk új korszakot nyitott meg a felújított játékok történetében. A díszlettervező Bakó József ugyanis arra törekedett, hogy a Dóm szervesen illeszkedjék a játékba anélkül, hogy túlzott hangsúlyozást kapna. A Dóm homlokzatát eltakaró túllügő gyöny szellemes ötlet volt: az épület plasztikussága szinte eltűnt, s az egyéb díszletbeépítésekkel mindig a szükségnek megfelelően volt jelen. Nagy és dícséretes munkát végzett Szalatsy István a zenekar és a kórus betanításával és áldozatos feladatokat végzett a templomban elrejtett együttes vezényletével.

LÓKOS ZOLTÁN

Vasutas tudósítónk jelenti

Fel kell használni a legjobb szállítási módszereket

Az ideai szállítási igényben is az a tapasztalat, hogy a fuvaroztatók nem mindig használják ki a vasút rendelkezésére álló szállítóképességet, úgyhogy gyakran nincs teljes mértékben kihasználva a járműpark. Az első fél évben 194 ezer tonna áruval kevesebbet szállított el a szegedi vasútigazgatóság, mint amennyi a tervében szerepelt, mert elmulasztották az áruk feladását. Bizonyosra vehető, hogy a fuvaroztatók majd igénylik az elmaradt mennyiség eljuttatását rendeltési helyére.

A szállítások két kitűnő, új módszerét még nem ismerik és nem használják fel eléggé. Az egyik módszer a rakodólapos szállítás, amely a fuvaroztatók munkáját, munkabért takarítanak meg, és használatával csök-

kenhet a kifizetett kocsiállás pénz összege is. A rakodólapot használó vállalatok egy negyedéves országosan 8 ezer 500 tonna árut szállítottak el. Ez a szám meg lehetőséget alacsony ahhoz viszonyítva, hogy mintegy 500 ezer rakodólappal van a vállalatok birtokában.

A másik módszer az 1963-ban bevezetett központosított szállítás. Eszerint a vasútigazgatóság területén 17 nagyobb állomáson a vasútra feladott áruk ki- és el-fuvarozását az AKÖV végzi. Sajnos, ez a módszer sem váltotta még eddig be a hozzá fűzött reményeket. Ennek oka a gépkocsifuvarozó vállalatok gyenge gépeltettsége és a fuvaroztató felek vonakodása a központosított szállítási rendszerrel járó kötelezettségek-től.

Sziládi Sándor

Szeged a hazai lapokban

1965/21

HAJDÚ Péter: Finnugor szak a magyar egyetemeken. Nyelvtudományi Közlemények, 1. sz. [A József Attila Tudományegyetemről is.]

SZ. KISPAL Magdolna: Hozzászólás Hajdú Péter „Finnugor szak a magyar egyetemeken” című cikkéhez. Nyelvtudományi Közlemények, 1. sz. [A József Attila Tudományegyetemről is.] [KOVÁCS László] K. L.: Csongrád megye. Előadás. Gyógyszerészet, július. [A Gyógyszerész Szakszervezet előadójáról.]

Beszámoló a Magyar Hidrológiai Társaság 1965. márc. 6-4. 1964. évet záró, 48. közgyűléséről. Hidrológiai Közöny, július. [A szegedi csoportról, és elnökének, Dévény Istvánnak tiszteleti taggá választásáról is.]

RACZ Lajos: Egyre inkább nemzetközi eseménnyé válnak a szegedi szabadtéri játékok. Hajdú-Bihari Napló, júl. 17. Száz kulturális és sportesemény Szegeden az ünnepi hetek idején. Zalai Hírlap, júl. 17. Szegedi ünnepi hetek. Kelet-Magyarország, júl. 18. Csillagos égi színház. Kisalföld, júl. 18. [A Szegedi Szabadtéri Játékokról.]

SOMOGYI György: Középpontban a líra. A Tiszatáj júliusi számáról. Petőfi Népe, júl. 18. LAJOS György: Vízibusz a szegedi szabadtéri játékokra. Hajdú-Bihari Napló, júl. 21. [Fénykép.]

Shuard és Pilou Szegeden. Pest Megyei Hírlap, júl. 22. Napugár, Ceglédcsépe. Győztes, Ford, Alexander. „Szépséges verseny” Szegeden. Pest Megyei Hírlap, júl. 23. [Az augusztus 6-10. között megrendezésre kerülő ösbárcak-kiallításról.]

[Liebermann Béla] Liebermann: „Szeged híres város...” Esti Hírlap, júl. 24. [Fénykép a szabadtéri játékokról.]

Megkezdődtek a Szegedi Szabadtéri Játékok. Magyar Nemzet, júl. 25. TÓTH Pál: Premier előtt. Szegedi beszélgetés a Turandot külföldi vendégművészeivel. Népszabadság, júl. 25.

Megnyitották a szegedi nyári tárlatot. Népszava, júl. 25. Nyitás Szegeden. Nagy idegenforgalom — művészi siker. Esti Hírlap, júl. 26.

Szegedi panusz futószalagon. Esti Hírlap, júl. 26. GARAI Tanács: Taposvihar a Dóm téren. A Bánk bán előadásával megkezdődtek a Szegedi Szabadtéri Játékok. — Névezés soromban a húsvésterst. — Néma a tavalyi robot-hósterst. Hétféli Hírek, júl. 26.

Az ózdi Tóth nyerte a szegedi nemzetközi maratoni versenyt. Népszport, júl. 26.

Szabadtéri Kupa. Népszport, július 26. [A szegedi asztalitenisversenyről.]

A Szegedi VSE nyerte a birkózó Balaton Kupát. Népszport, júl. 26.

MEK tranzittelep létesült Szegeden. Szövetkezet, júl. 26.

FODOR Lajos: Fesztivál hangulat — fesztivál színvonal. Nemzetközi Turandot-előadás a Tiszaparton. Látványos esték. Tíz-ezer jelmez. Kétszáz ezer vendég. Esti Hírlap, júl. 27.

NAMÉNYI József: A szegedi maratoni. Képes Sport, júl. 27. [Fényképekkel.]

KOVÁCS János: Szegedi Ünnepi Játékok, 1965. Turandot. Magyar Nemzet, júl. 27.

Rakod vendégjárás a Balatonnál és a szegedi Tiszaparton. Magyar Nemzet, júl. 27. Nagy előrelépés vidéken. Népszport, júl. 27. [A Szegeden megrendezett országos kajak-kenu vidéki bajnokságról.]

A Szegedi MHS nyerte a pontversenyt a vidéki kajak-kenu bajnokságon. Népszport, júl. 27. [Szegeden.]

LIEBMANN Béla: A Turandot igazi fesztivál-előadása Szegeden. Népszabadság, július 27. [Fénykép.]

A Turandot — Szegeden. Népszava, júl. 27. Nemes Dezső látogatása Csongrádon. Népszabadság, júl. 28. [Szegeden is.]

ALBERT István: Szegedi Szabadtéri Játékok, 1965. Bánk bán. Népszava, júl. 28.

Knapos len- és kenderipari vándorgyűlés kezdődött szegedi Turandot, a Textiltipari Műszaki Tudományos Egyesület szegedi csoportjának rendezésében. Magyar Nemzet, júl. 29.

LOZSY János: Szegedi Szabadtéri Játékok — 1965. Erkel. Bánk bán. Népszabadság, júl. 29.

ALBERT István: Szegedi szabadtéri játékok, 1965. Turandot. Népszava, júl. 29.

FABIAN Imre: Szegedi Szabadtéri Játékok, 1965. Film, színház, Muzsika, júl. 30. [A Bánk bánról és a Turandotról, fényképekkel.]

[GABOR István] (Gábor): Miért nincs közönség a szegedi Nyári Tárlaton? Magyar Nemzet, július 30.

Últet tartott a szakszervezetek Csongrád megyei tanácsa. Népszava, július 30. [Szegeden.]

SZÜR SZABÓ József: Szeged híres város. Élet és Irodalom, júl. 31. [Karikatúrák a Szabadtéri Játékokról.]

[MOLNÁR G. Péter] M. G. P.: Angyalok a háztetőn. Szegedi tudósítás a Tragédia próbáiról. Népszabadság, júl. 31.

KADAR Márta: „Életem a színház”. A West Side Story angol díszlettervezője Szegeden. Nők Lapja, júl. 31. [Fényképekkel.]

A Szegedi Szabadtéri Játékokon neves külföldi művészek vendég szereplésével bemutatják Puccini Turandot című operáját. Nők Lapja, júl. 31. [Fénykép.] [DIENES Gedeon] D. G.: Líra és epika a szegedi baletten. Muzsika, augusztus. [A Nemzeti Színház Két világ és Meduza című baletteljéről, fényképekkel.]

Csongrád megyében a tápi „Tiszatáj” Termelőszövetkezet termelőkutat fúratott, azonban forróvíz helyett 220 méter mélységből olaj tört fel. Magyar Hírek, aug. 1. [Fénykép.]

A Szegedi Nemzeti Színház Magyarországon elsőnek mutatta be Gottfried von Einem: Meduza című balettljét. Magyar Hírek, aug. 1. [Fénykép.]

BÁNOS Tibor: Szeged, A hetedik nyár. Magyarország, aug. 1. [Fényképekkel.]

MURÁNYI-KOVÁCS Endre: Képzőművészet. Nyitva nyáron. Magyarország, aug. 1. [A Szegedi Nyári Tárlatról is.]

Vasárnap a Szegedi Ifjúsági Ház nagytermében román bélyegkiállítás nyílt. Szabad Föld, aug. 1.

Egyházzenei események Szegeden a Szabadtéri Játékok idején. Új Ember, aug. 1.

(Somogyi Károlyné felv.)

Ádám és Éva (Nagy Attila és Ruttkay Éva)

Is közelebb áll a Tragédia kamaraszínpadi előadása, a gondolatnak csak keretül szolgáló korjelzésekkel. Mégsem vitatkozhatom azzal a kétségtelen ténnyel, hogy a Tragédiának a szegedi Dóm előtti immár hagyományos előadássorozata úgy nőtt össze ezzel a szabad térrel, hogy valamit — ha mondhatom így — hozzáadott a műhöz, s emberek tömegéhez hozta értő közelségbe.

Az értettség itt elengedhetetlen része a láttatás, vagyis mondjuk ki: a látványosság. Nem is vetődhet fel komolyan a látványosság mellőzésének gondolata még azoknál sem, akik végérvényesen maguktól idegennek érzik a gondolat-láncolat effajta közreadását. Tulajdonképpen nem is kellett különösebb bátorság a rendezőnek, Vámos Lászlónak ahhoz, hogy — mint előtanulmányában írta — látványos előadást akarjon, merjen vállalni. (Elvégre lejáratott asszociációk más fogalmakhoz is fűződnek.) A látvány ugyanis nemhogy lehet a mű eszméi tartalmából fakadó, hanem esetében szükségszerűen annak kell lennie és szolgálnia kell a mondanivalót.

Es ez itt a kérdés! Szolgálja-e vagy sem a Tragédia ideit, minden eddiginél monumentálisabb előadása azt az eszmét, amely Madách tollát vezette? Elvonja-e vagy ráirányítja-e a figyelmet arra, vagy netán más irányba tereli?

Koncepció-kérdés ez — meghatározója az előadásnak.

Nem szokás (talán kár is, hogy nem szokás) summázott véleményt mondani ilyen nagygigényű színházi vállalkozásról. Mégis hadd írjam summázva ide: a koncepció helyes, Vámos többségében sikeresen ötvözi egybe a tér adottságait, kö-

színhelyévé magasodnak az emberiség, az Ember történelmi sorsfordulóinak. A biblikus rajzolatú mennyi kép kozmikus térségében megjelenő cseppnyi ember akarása, naggyá magasodása nyer szuggesztív teret. S ahol ez kerül érzéketlen hangsúlyozásra, ott jó és kifejező a rendező szándék megvalósulása. Talán ezért a legsikerültebb a francia forradalmi jelenet, vagy a londoni szin, amelyekben minden hangsúlyozni kívánt mondanivaló a legexponáltabb helyen hangsúlyozódik — akár szóban, akár tömegmozgásban. S ezért hibáztatható mindkét prágai kép, amelyben a művet kevésbé vagy egyáltalán nem ismerő néző figyelme csak nehezen fordul az előtte meredő nagy színpadtérről az oldalt eső lépcsőzet magasan elhangzó mondatok felé. Úgy gondolom, hogy talán e két szembenálló példa felemlítsé mutatja legvilágosabban, hol sikerült összhangzatot teremteni és hol vált sajnálatosan dekoncentrálttá a dícséretes szándék. Közben egészen eredeti pontokat is sikerült megragadnia a rendezőnek, a mű szelleméből fakadó, mégis újat, túllépve a közismert felfogásokon. Itt is csak egy jellemző példát: a londoni szin záró temető-jelenet haláltáncra megintcsak nem elsődlegesen formai ötlet vagy a nagyobb látványosság igényének kielégítése, hanem tartalmi jelentőségű. Ebben a képben valami apokaliptikus pusztulást, minden vásári talmi-halálát kell megéreznünk, amely fölött végül is diadalmaskodik a tiszta, igaz eszme, a költészet, a szép, mindaz, ami az Embert, az emberiségben jó és nemes.

Hogy mindezeket túlmenően a színpadi trükkök, szcenikai fogások a közön-